

STATSMINISTER KÅRE WILLOCHS FOREDRAG I NORGES EKSPORTRÅD
4. DESEMBER 1984.

Herr Formann, mine damer og herrer,

Norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk bygger på et nært samarbeid med landene i Vest-Europa og med USA. Det er de samme land som betyr mest for oss også på det økonomiske området. Vi er i den heldige stilling at det er samsvar mellom våre sikkerhetspolitiske, øvrige utenrikspolitiske, og utenriksøkonomiske interesser.

Men vi har et omfattende internasjonalt engasjement også utover denne ramme. Det er et resultat av at landene i alle verdensdeler blir mer og mer avhengig av hverandre - på det politiske såvel som det økonomiske område. I den urolige verdenssituasjonen vi opplever, er utvidet og forpliktende internasjonalt samarbeid en forutsetning for fred, fremgang og utvikling.

Utviklingen i verdensøkonomien har innflytelse også på det internasjonale politiske klima. Situasjonen har viktige lyspunkter, idet konjunkturoppgangen i industri-landene fortsetter. Den startet i USA ved årsskiftet 1982/83 og har siden spredd seg til europeiske land.

Oppgangen avløste det alvorligste tilbakeslag i verdensøkonomien i etterkrigstiden, med blant annet en økning i arbeidsledigheten i OECD-området fra vel 21

millioner i 1980 til ca 32 millioner ved utgangen av 1982. Men det ventes at den økonomiske veksten vil avta noe i 1985, og at den fortsatt vil bli lavere i Vest-Europa enn i både USA og Japan. Dette er meget tankevekkende, og reiser spørsmål om man i Europa har utviklet vekstbremsende forhold som finnes i mindre grad i andre velstående land.

Samtidig må vi konstatere at det er sterkt ønskelig med en sterkere økonomisk vekst nettopp i Europa, med sikte på bl.a. å redusere den høye arbeidsledigheten. For å oppnå dette, vil det være viktig å få til en bedre samordning av OECD-landenes økonomiske politikk. I utformingen av sin politikk må landene, og da spesielt de store toneangivende land, ta mer hensyn til virkningene for andre.

Norge vil derfor fortsatt arbeide for bedre samordning av den økonomiske politikk i OECD og i andre internasjonale fora. Det er viktig for alles velferd at vi legger et internasjonalt perspektiv til grunn for våre handlinger. Men det er ikke alltid lett å få dette akseptert i praksis, når det krever upopulære beslutninger i de enkelte land. Det merker man godt i Norge også.

Utviklingslandene har vært hardest rammet av den internasjonale økonomiske krise. Fall i råvarepriser, økte dollarrenter og økt dollarkurs har forsterket gjeldsproblemer i den grad at stabiliteten i det internasjonale finanssystem har vært alvorlig truet. Man må

legge tilstrekkelig vekt på at den gjensidige økonomiske avhengighet også gjelder mellom rike og fattige land.

Normalt vil økonomisk oppsving i industrilandene ha positive virkninger i utviklingslandene, spesielt i de mest utviklede av dem. For at også de fattigste land skal få del i oppsvinget, kan det være nødvendig å iverksette spesielle tiltak. Dette er i dag et viktig internasjonalt forhandlingstema. I disse forhandlinger spiller Norge en aktiv rolle.

Mange industriland har idag alvorlige strukturproblemer. De er i alt for høy grad utstyrt for å produsere noe annet enn det de kan få solgt. Disse problemer kan ikke løses ved at myndighetene innfører selektive, nasjonale støtteordninger, eller fører en for ekspansiv og dermed prisdrivende finanspolitikk. Strukturendringer er nødvendig, og krever som et minimum at myndighetene og andre berørte parter ikke hindrer den nødvendige omlegning. Vi må ha klart for oss hva vi vil og hvor vi skal gå.

I denne prosess oppstår det ofte krav om proteksjonistiske tiltak, direkte eller indirekte. Enkelte mener at EF's anti-dumping anklager mot deler av norsk industri er eksempler på dette. EF's ønske om å iverksette toll på visse norske fiskeprodukter er helt klart negativt proteksjonistisk. Men slike tiltak for å beskytte mot konkurranse vil bare kunne gi kortsiktige fordeler. Det er en klar erfaring at de er bedre egnet til å skade andre enn til å hjelpe en selv. Slike tiltak

vil derfor hindre fortsatt fremgang i verdensøkonomien. Prinsippet om frihandel må fastholdes ikke minst av små land som Norge, som jo er helt avhengig av et vel utviklet økonomisk samkvem med andre land.

Det proteksjonistiske press er omfattende - også fra visse hold i vårt eget land. Og mange av de som burde føle medansvar for å bekjempe skadeverk mot internasjonal handel, sitter gjerne musestille når kravene reises. Men jeg vil likevel ikke si at proteksjonismen i dag står så sterkt at den reelt truer det internasjonale varebytte. Og den økonomiske oppgang vil i seg selv kunne redusere presset noe. Det er imidlertid viktig at politikerne viser motstandskraft mot spesielle pressgrupper. Uten det kan vi igjen få en negativ utvikling, til skade for alle land og mest de små.

Vi legger stor vekt på samarbeidet med de nordiske land, samarbeidet i EFTA og på en styrket kontakt med EF. Etter at tollnedtrappingen for industrivarer ble fullført i år, fikk vi frihandel for disse varer innen EFTA/EF området. En fjerdedel av verdenshandelen finner sted innenfor dette markedet på tilsammen 300 millioner innbyggere, det største frihandelssystem i verden. Selv om det i praksis er mange problemer forbundet med dette system, er det likevel vesentlig for oss at det eksisterer. Vest-Europa er vårt primærmarked for våre tradisjonelle eksportvarer, for olje og gass og for skipsfarten.

I mitt foredrag i denne sal under Eksportrådetets møte for to år siden, la jeg stor vekt på nettopp nødvendigheten av vekst og omstilling. Disse begreper er nært knyttet til hverandre. I de senere år har det foregått en betydelig omstilling i vår industri, men den føres videre. Dette er da også et sentralt mål for Regjeringens vekstpolitikk å medvirke til det.

Regjeringens vekstprogram - "vekstpakken" - skal skape økte muligheter for produktutvikling, gi oss bedre innpass på gamle og nye markeder og skape et sterkere grunnlag for trygge arbeidsplasser. Vi kan håpe at de internasjonale konjunkturer, sammen med den bedring vi vil få i 1985 av bedriftenes økonomiske rammevilkår, vil trekke i samme retning.

Hovedelementene i det vi med rette kaller "vekstpakken" er:

- Nye reelle lettelser i person- og bedriftsbeskatningen på tilsammen nær 1,2 mrd. kroner.
- Betydelig reell vekst i bevilgningene til forskning og teknologisk utvikling, med spesiell prioritering av den teknisk-industrielle forskning.
- Prioritet til fire nasjonale satsingsområder innen forskning og utvikling: informasjonsteknologi, materialteknologi, offshoreteknologi og havbruk.
- Et spesielt program for økt produktivitet i små og

mellomstore bedrifter, gjennom økt bruk av ny teknologi.

- Økning av Industrifondets omstillingsbevilgninger.
- Økt satsing på høyere teknisk og økonomisk utdanning, både her hjemme og i utlandet.
- Videre utbygging av nye teletjenester.
- Fortsatt innsats for forenkling av regelverk, for å bedre bedriftenes arbeidsvilkår og gjøre det lettere å komme igang med ny virksomhet.
- Særlig prioritering av de institusjoner innenfor statsbanksystemet som finansierer industrien.
- Gjennomføring av Eksportens År 1985.

Det er lagt stor vekt på at de offentlige uttellingene i vekstpakken skal bli møtt med en reelt økt satsing av private midler. Samlet vil dette være en betydelig offensiv satsing.

Industrien møter gjerne større problemer på eksportmarkedene enn hjemme. Den offentlige støtte til eksportfremmende virksomhet må sees som en stimulans til å overvinne de mange og kostbare hindringer på eksportmarkedene. Hensikten med støtte er ikke å subsidiere bedriftene, men å stimulere og motivere til innsats. Det er bedriftenes egne initiativ og bestrebelser som skal

understøttes. Vi kan ikke løse problemene for bedriftene, men vi kan hjelpe til med å finne løsninger og komme igang. "Inngangsbilletten" til utenlandske markeder er ofte kostbar og resultatene kommer først etter bearbeiding og bereising av markedet over lengre tid. Blant annet på grunn av svak lønnsomhet og store byrder gjennom mange år er det nok dessverre mange norske bedrifter, spesielt små og mellomstore, som ikke har ressurser nok til å utvikle og utnytte sitt potensiale på denne måte.

I løpet av de siste årene har det skjedd en betydelig strukturendring i norsk næringsliv, med sterke virkninger på både størrelse og sammensetning av norsk eksport. Olje- og gassproduksjonen er i dag den virksomhet som gir de største eksportinntekter, med en andel på over en tredjedel. Eksporten av tradisjonelle varer utgjør omtrent en tredjedel, mens eksport av tjenester, inkl. skipsfart, står for mellom en tredjedel og en fjerdedel.

Veksten i offshore-aktivitetene og forholdsvis gunstige priser på olje og gass målt i kroner har de siste to år gitt overskudd på handelsbalansen. Men utviklingen understreker samtidig vår betenkelige avhengighet av petroleumsvirksomheten. Samtidig er sysselsettingsvirkningene av offshoreaktivitetene relativt begrenset. Usikkerheten om våre fremtidige olje- og gassinntekter er også betydelig. Det er i den forbindelse ikke minst viktig å holde klart for seg at såvel prisen på olje som dollarkursen unndrar seg vår nasjonale påvirkning. Den øvrige eksport domineres av

råvarer og halvfabrikata, som også er sterkt konjunkturfølsomme varer, med et lite vekstpotensiale. Det er derfor nødvendig å bruke gode år til å betale en del av landets gjeld. Det er nedstemmende å se hvorledes den kortsiktige lettsindigheten brer seg i store deler av det politiske miljø så snart det oppstår betydelige overskudd, til tross for de faremomenter som understreker behovet for forholdsvis store reserver for vårt land.

På grunn av den usikkerhet som hefter ved store deler av våre valutainntekter, må det være et riktig mål å styrke de øvrige deler av vårt eksportrettede næringsliv. Dette betyr satsing på bedrifter i vekst, som kan produsere varer og tjenester som kan selges til konkurransedyktige priser. Ved en slik omstilling vil avhengigheten av petroleumsvirksomheten kunne reduseres. Vi kan sikre oss større utenriksøkonomisk handlefrihet også på lengre sikt, og samtidig oppnå generell vekst og ikke minst økt sysselsetting

Økt satsing på vekstbedrifter vil stille nye krav til markedskontakt og profesjonell internasjonal markedsføring. Dette er områder hvor norsk næringsliv tradisjonelt har mindre erfaring og kompetanse enn mange i utlandet.

Det er et faktum at de andre nordiske land har satset mer på internasjonalisering og eksport, og derfor også har oppnådd mer på disse felter. Dette kan illustreres ved en del tall:

I Norge arbeider mindre enn 2000 foretak regelmessig med eksport. Det tilsvarende tallet for Sveriges vedkommende er 6800.

Bedriftenes størrelse er dessuten i en helt annen skala i Sverige enn hos oss. F.eks er foredlingsverdien til de tre største bedriftene i Sverige større enn tilsvarende verdi for hele den tradisjonelle industrien i Finland, Danmark og Norge. Dette har betydning for internasjonalisering og utvikling.

Jeg kan videre nevne at de svenske bedrifter - i forhold til sin størrelse - eier flere datterselskaper i fremmede land enn noen annen nasjons bedrifter gjør. I 1982 arbeidet over halvparten av de 10 største svenske bedrifters ansatte utenlands.

I 1980 hadde Norge 307 utenlandske produksjonsenheter med sammenlagt 27 000 ansatte, mens Sveriges utenlandske produksjonsvirksomhet sysselsatte omtrent 380 000 personer på samme tidspunkt, eller en 14 ganger så mange. Dette illustrerer tydelig at Norge trenger økt satsning både på internasjonalisering og eksport.

Den enkelte bedrift må ha hovedansvaret både for omstilling og markedsføring av sine produkter. Men vi som myndigheter skal heller ikke løpe fra vårt ansvar. Handelsdepartementets budsjett for eksportfremende tiltak for 1985 utgjør således, inklusive den ordinære bevilgning, 55 mill. kroner.

De midler det offentlige setter inn kan synes moderate men er likevel vesentlig større enn før. Og hensikten er jo heller ikke at disse midlene skal bidra til dekning av bedriftenes ordinære markedsføring og produktutvikling. De offentlige bevilgningene er som nevnt ment som en offentlig stimulans til økt satsing.

Jeg vil gjerne legge til at dette heller ikke representerer det totale bildet av den offentlige medvirkning til eksport og internasjonalisering. Da må også bevilgningene til eksportfremmende tiltak og internasjonalisering over Distriktenes Utbyggingsfond, Fiskeridepartementet og Industrifondet også tas med. Ialt vil det i 1985 bli satset henimot 210 millioner kroner i offentlige midler i tillegg til bevilgningen over Handelsdepartementets budsjett. Da er eksportavgiften på olje og oljeprodukter medregnet.

Under Eksportrådetets møte for to år siden understrekte jeg behovet for økt internasjonalisering av norsk næringsliv. I de to årene som er gått siden den gang, har vi sett en positiv utvikling i den retning, men den må forsterkes ytterligere.

Når man vurderer våre valutareserver må man ikke glemme at Norges samlede gjeld til utlandet er vesentlig større enn valutareservene og andre fordringer. Likevel kan man si at valutareservene nå har nådd et nivå som overstiger behovet for valutamessig likviditet. Regjeringen overveier derfor nå supplerende plasseringsformer for en del av reservene, bl.a. ved å

gjøre bruk av norske banker. Dette kan ha positiv betydning for norske bedrifter som etablerer seg i utlandet og som er kunder av norske banker.

Det har vært adskillig uklar tale om bruk av ledige oljepenger, eller opprettelse av et oljefond, til å styrke norsk industri. For ordens skyld må jeg derfor peke på at alle statens oljeinntekter for tiden blir disponert, enten til statens egne utgifter, eller til utlån til norske låntagere. Dersom man bevilger enda mer penger til bruk innenlands, blir virkningene på inflasjon, sysselsetting og andre forhold selvfølgelig presis de samme om man kaller pengene oljepenger eller bare penger, og om man kaller kilden et oljefond eller noe annet.

Det foreligger tanker om opprettelse av et fond med sikte på innbyrdes stikk motsatte formål; nemlig å bruke mer av statens penger innenlands, og å begrense bruken av oljepenger innenlands, for å begrense inflasjonen. Begrepet oljefond brukes med andre ord om høyst ulike ideer.

Et eget fond med sikte på bruk av statens midler, kan svekke kontrollen med bruken av dem, og kan samtidig kreve nye organer til å gjøre arbeid som eksisterende organer kan klare vel så godt.

Skaanland-utvalgets forslag om oljefond er noe annet: Det kan være klokt å kanalisere en del av oljeinntektene i eventuelle kommende gode år inn i en

fondsordning, for å føre dem videre til statsbudsjettet i dårlige år.

Men de pengene staten skal bruke innenlands, må bevilges som utgiftsposter på statsbudsjettet. Man kan altfor lett miste oversikt og styring, og derved skade samfunnsøkonomien, hvis man bryter regelen om at statsbudsjettet skal gi en samlet oversikt over statens inntekter og utgifter. Oljeinntektene forandrer ikke dette behov for samlet oversikt - tvert imot.

Disse krav til formene for forvaltningen av statens midler - blant dem oljeinntektene - kan godt forenes med økt offentlig innsats for å styrke internasjonaliseringen i norsk næringsliv. Jeg er enig i tidligere industriminister Finn Lied syn på dette. Når det er betenkelig å bruke mer penger innenlands - a.h.t. inflasjonen - kan det være klokt å bruke norske midler mer offensivt utenlands.

Jeg tenker her f.eks. på norske bedrifters oppkjøp av eierinteresser i eksisterende foretak i utlandet. Siktemålet kan f.eks. være å skaffe høyteknologisk kompetanse til Norge, økt markedsadgang og markedskompetanse, og kanskje i enkelte tilfelle strategiske oppkjøp av utenlandske selskaper for å sikre råvareleveranser til norsk industri.

Det er vel også riktig å understreke at statens interesse for slik virksomhet i tilfelle ikke bør begrenses til industri, men også kan gjelde bygg- og

anlegg, skipsfart, reiseliv og andre tjenesteytende næringer på en ganske bred basis.

Likevel må vi også erkjenne at dette er lettere sagt enn gjort. Staten har ikke kompetanse til å avgjøre om en del av våre reserver kan gi større fordeler for Norge hvis de plasseres i en bedrift i utlandet i stedet for i en bank eller utenlandske statsobligasjoner. Vi er avhengig av norske bedrifters forretningsmessige vurderinger, som antagelig bare blir sikre nok hvis de selv må bære en betydelig del av risikoen, selv om staten er med.

Vår situasjon er kort sagt at det norske samfunn periodevis bør plassere midler i utlandet for å begrense inflasjonspresset hjemme. Det kan antagelig med fordel skje bl.a. ved plassering i bedrifter ute. Norske bedrifter har ideer og lite penger. Staten har mer penger og mindre brukbare ideer av denne art. Vi må finne en form som kombinerer privat kompetanse og offentlig satsing, og som samtidig sikrer at statens midler forvaltes til folkets beste.

Disse og andre spørsmål er en arbeidsgruppe med industriminister Syse som formann bedt om å vurdere. I gruppen sitter embetsmenn fra de berørte departementer og Statsministerens kontor.

Norges Eksportråd har selv gjennomgått en omstillingsprosess eller kanskje riktigere en konsolidering. Eksportrådets apparat er trolig idag faglig sett

sterkere enn noengang og har en betydelig kunnskap om utemarkedene. Det er gledelig å konstatere at eksportørene i stadig større utstrekning slutter opp om Eksportrådet og bruker det som konsulent og diskusjonspartner. Norges Eksportråd vil derfor i tiden som kommer spille en nøkkelrolle i arbeidet for økt vekst og omstilling. Det er opp til bedriftene å utnytte organisasjonen fullt ut og benytte seg av de tilbud om assistanse og støtte som foreligger.

Myndighetene ser positivt på det samarbeid som har utviklet seg mellom Norges Eksportråd og Industrifondet når det gjelder norske etableringer i utlandet. Med solid kjennskap til de problemer bedriftene kan møte i utbyggingen av sitt apparat i utlandet, er Eksportrådet og Industrifondet verdifulle medspillere i internasjonaliseringsprosessen.

Et vellykket engasjement på det internasjonale marked krever mot og dristighet. Næringslivets situasjon kan i så måte sammenlignes med skihopperens. Når en står på toppen av hoppbakken, har en god oversikt, men også retrettmuligheter. Den lette og trygge utveien er å ta skiene på nakken og gå ned igjen. En har i så fall ingenting risikert, tilsynelatende ingenting tapt, men heller ikke vunnet noe.

Den andre utveien krever mot og dristighet. En spenner på seg skiene og setter utfor. Man begir seg i kast med det ukjente. Det er ikke alltid klokt, men

ofte. Noen må skaffe seg forutsetninger og mot til å gjøre det.

Her har myndighetene også en oppgave: preparere løypa og bakken, legge forholdene til rette slik at det blir mulig og ønskelig å hoppe. Hopperen på sin side må forberede seg grundig. Han må sjekke utstyret og teste om form og erfaring svarer til de krav bakken stiller.

Et godt samspill mellom bedriftene, myndighetene og Eksportrådet er viktig for å lykkes i det videre eksportarbeid. Regjeringen har gjennom sin vekstpolitikk vist hvilken vei vi mener man bør gå, og vi vil følge den videre utviklingen nøye. Ser man nye muligheter eller behov for å korrigere den offentlige innsats, skal det ikke mangle på politisk vilje til å vurdere gode forslag.

Et konkurransedyktig næringsliv er en forutsetning for en fortsatt utvikling av vår velferdsstat. Dette mål er vi alle sammen om. La oss nå gå fremtiden imøte med optimisme, innsatsvilje og pågangsmot. Den innsatsvilje som vi i dag kan se i norsk næringsliv lover det beste for fremtiden.

Jeg takker for oppmerksomheten.